



En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har gett bl.a. kulturutskottet tillfälle att senast den 19 april 2012 yttra sig över skrivelse 2011/12:56 En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 och motion 2011/12:K9 (S) i de delar de berör utskottets beredningsområde.

Det övergripande målet för strategin är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. De då 20-åriga romernas rättigheter bör tas till vara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för 20-åringarna i den övriga befolkningen. Det handlar framför allt om att förverkliga romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå. Den 20-åriga strategin ska ses som en förstärkning av minoritetspolitiken.

Kulturutskottet begränsar sitt yttrande till frågor som ligger inom utskottets beredningsområde.

Sammanfattning

Kulturutskottet ställer sig bakom strategin för romsk inkludering i de delar som berör utskottets beredningsområde. Det är angeläget att arbeta för att stärka romers språk och kultur och att detta arbete präglas av romsk förankring och delaktighet. Utskottet vill också lyfta fram den viktiga roll som det civila samhällets aktörer har i genomförandet av strategin.

I yttrandet finns 1 avvikande mening och 1 särskilt yttrande.

Utskottets överväganden

Det är viktigt att fortlöpande arbeta för att Sverige ska vara ett tolerant och humant samhälle som präglas av mångfald och respekt för individens fri- och rättigheter. I detta ligger bl.a. att motverka diskriminering och främlingsfientlighet och att främja lika rättigheter och möjligheter oavsett exempelvis etnisk tillhörighet.

Romer har genom historien ofta upplevt social exkludering, fattigdom och diskriminering och det är fortfarande många romer som lever i utanförskap. Romers levnadsvillkor är i dag mycket sämre än för befolkningen i övrigt. Många romer utsätts för antiziganism och diskriminering. En undersökning publicerad av Forum för levande historia under 2010 visar att många ungdomar har negativa attityder mot romer, något som i högsta grad är en verklighet för många romer i dag.¹ Det är mot den bakgrunden mycket positivt att regeringen nu har lagt fram en samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna med särskild betoning på principen om icke-diskriminering. Utskottet delar regeringens bedömning att barn, unga och kvinnor bör vara särskilt prioriterade och att arbetet så långt som möjligt bör bedrivas inom ordinarie verksamhetsområden och strukturer. Strategin ska enligt regeringen ses som förstärkning av minoritetspolitiken. Målet för den svenska minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna och att stärka deras möjligheter till inflytande samt att stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande (prop. 2000/01:1, bet. 2000/01:SfU2, rskr. 2000/01:72). Som regeringen pekar på i skrivelsen avgör varje enskild individ själv om hon eller han anser sig tillhöra en nationell minoritet och vill göra anspråk på det skydd och stöd som samhället erbjuder minoriteten. Tillhörigheten baseras således på individuell självidentifikation och etnisk förankring i gruppen.

Liksom regeringen anser utskottet att det är angeläget att genomförandet av strategin präglas av romsk delaktighet och romskt inflytande. Det handlar om deltagande från såväl enskilda individer som representanter för olika organisationer. Dialog och samråd bidrar till att skapa förutsättningar för att ta till vara romers erfarenheter och kunskaper, att skapa engagemang samt att överbygga motsättningar och fördomar. Det civila samhällets organisationer har en viktig roll när det gäller att bidra till att stärka romers egenmakt och att ge romer en röst i det offentliga samtalet och skapa delaktighet. Mot den bakgrunden är det enligt utskottet viktigt att stötta ett romskt engagemang i det civila samhällets organisationer, när det gäller såväl att skapa och delta i egna organisationer som att delta i andra typer av organisationer. Det kan röra sig om ekonomiskt stöd, såsom det bidrag för att stödja och underlätta verksamheten för de organisationer som företräder nationella minoriteter som fördelas av Länsstyrelsen i Stockholms län. För 2012 har länsstyrelsen fördelat 4,6 miljoner kronor, varav

¹ Forum för levande historia: Den mångtydiga intoleransen – en studie av gymnasieungdomars attityder under läsåret 2009/10.

drygt 1,2 miljoner kronor till organisationer som företräder romer. Stöd kan också bestå i att öka kunskapen om och engagemanget för att starta och driva en förening. Utskottet vill i det sammanhanget peka på den betydelse som folkbildningen kan ha när det gäller exempelvis kurser i för- eningskunskap och som ”demokratiskola” samt också på den samverkan som sedan länge finns mellan det civila samhället och folkhögskolor och studieförbund. Det är också viktigt att försöka nå romer som inte redan är aktiva i det civila samhällets organisationer. Utskottet ser därför positivt på Ungdomsstyrelsens uppdrag att stödja organisationer som arbetar med engagemangsguider.

Kulturen har en central roll för demokrati och öppenhet. Som utskottet tidigare har lyft fram bidrar ett rikt och varierat kulturutbud till att stimulera yttrandefrihet, kreativitet, humanism och mångfald (yttr. 2011/12: KrU1y). Att många olika erfarenheter, tankar och historier tas till vara och speglas är en förutsättning för en levande demokrati.

Utskottet delar regeringens bedömning att kultur och språk utgör en viktig del av en människas identitet och är en viktig förutsättning för samhällets utveckling och sammanhållning. Att arbeta med språk- och kulturfrågor kan därför stärka den egna identiteten och stoltheten för det romska kulturarvet. Utskottet vill även understryka den betydelse som kulturen kan ha som en brobyggare när det gäller att skapa förtroende och öka den ömsesidiga förståelsen och respekten mellan romer och icke-romer. Det är därför, som regeringen anför i skrivelse 2011/12:56, viktigt att romers kultur och språk synliggörs, bevaras och utvecklas i enlighet med det fastslagna målet för den nationella minoritetspolitiken (jfr prop. 2000/01, bet. 2000/01:SfU2, rskr. 2000/01:72). Som framgår i skrivelsen har Forum för levande historia på regeringens uppdrag tagit fram en rapport om hur romers kultur och språk kan få en starkare ställning. I rapporten anförts bl.a. att en förutsättning för detta är tydlig och effektiv lagstiftning, ansvars- tagande från alla aktörer med utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna samt kunskap om romers utsatta situation förr och nu (Romers kulturella och språkliga rättigheter – vägar mot förverkligande).

Det är angeläget att motverka att romer känner sig exkluderade eller inte inbjudna att ta del av eller bidra till kulturlivet på samma villkor som andra. Romsk förankring och delaktighet bör prägla arbetet med att stärka romers kultur och språk. Utskottet vill som exempel peka på att Forum för levande historia i rapporten Romers kulturella och språkliga rättigheter – vägar mot förverkligande har lyft fram att samråd och samarbete med romska organisationer och institutioner samt enskilda romer har varit en väsentlig del av och förutsättning för genomförandet av uppdraget.

Det finns en rad kulturinstitutioner som på olika sätt arbetar med frågor om romers kultur och språk, t.ex. inom ramen för arbetet för de nationella minoriteterna. Bland annat har Statens kulturråd och Institutet för språk och folkminnen direkta uppdrag på området.

Statens kulturråd disponerar över särskilda medel för att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. Kulturrådet kan även ge bidrag till utgivning och distribution av litteratur och kulturtidskrifter på de nationella minoritetsspråken. År 2011 beviljade Kulturrådet totalt drygt 9 miljoner kronor i bidrag till de nationella minoriteterna, varav ca 1,8 miljoner kronor avsåg romer.

Med anledning av att det i år är 500 år sedan romernas ankomst till Sverige först noterades i Stockholms stads tänkebok har Statens kulturråd fått regeringens uppdrag att anordna ett möte för att uppmärksamma romernas kultur och historia. Uppdraget skulle genomföras i samråd med bl.a. romska kulturverksamma. I enlighet med uppdraget genomförde Kulturrådet den 12 mars 2012 en nationell romsk jubileumskonferens. Syftet med konferensen, som riktade sig till kulturaktörer på statlig, regional och lokal nivå, var att synliggöra den betydelse som romsk kultur har för vårt gemensamma svenska kulturarv. Vid konferensen togs bl.a. upp frågan hur kulturinstitutioner runtom i landet kan införliva romsk kultur som en del av den ordinarie verksamheten och det gavs exempel på samarbeten mellan kulturinstitutioner och romska kulturaktörer.

Det är enligt utskottet viktigt att arbetet med att skapa medvetenhet om och förståelse för den romska kulturen sker fortlöpande och i förhållande till aktörer inom olika samhällsområden. Utskottet ser därför positivt på Kulturrådets avsikt att inom ramen för kultursamverkansmodellen följa regionernas arbete med att främja de nationella minoriteternas språk och kultur. Detta kommer till uttryck i bl.a. Kulturrådets beslut i januari 2012 om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet 2012 inom ramen för kultursamverkansmodellen. I besluten har Kulturrådet pekat på bestämmelserna i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk som innebär att det allmänna ska främja de nationella minoriteternas möjlighet att behålla och utveckla sin kultur samt angivit att det av de regionala kulturplanerna bör framgå hur landstingen beaktar lagens intentioner inom kulturområdet. Utskottet noterar också att Kulturrådet i sin redovisning till regeringen av det ovan nämnda uppdraget har anfört att rådet kommer att fortsätta att kommunicera kulturaktörernas ansvar att synliggöra romsk kultur som en del av de gemensamma kulturarven.² Utskottet vill även lyfta fram den slutsats Kulturrådet drar av arbetet med konferensen, nämligen att synliggörandet av romsk kultur har stark koppling till andra samhällsområden, såsom utbildnings-, arbetsmarknads-, social- och integrationsområdena.

Institutet för språk och folkminnen har i uppgift att bedriva språkvård och att samla in, bevara, vetenskapligt bearbeta och sprida material om bl.a. romani chib. Uppgiften ligger inom myndigheten i första hand på Språkrådet. Utskottet delar regeringens bedömning att språkvårdsinsatserna för att utveckla romani chib i Sverige behöver fortsätta och att romers kun-

² Kulturrådet 2012-03-29 Redovisning av uppdraget att genomföra ett möte om romsk kultur (dnr KUR 2011/6059).

skap om revitalisering behöver öka. Mot den bakgrunden välkomnar utskottet att Institutet för språk och folkminnen har fått i uppdrag att under 2012 sprida kunskap och goda exempel på språkvårdande insatser och revitaliseringsinsatser för romani chib bland romer. Institutet för språk och folkminnen fördelar vidare medel för språkvård för nationella minoritetsspråk och för revitalisering av minoritetsspråk. År 2011 fördelades 900 000 kronor till språkvård, varav ca 420 000 avsåg romska projekt. Bidraget för revitaliseringsinsatser uppgick samma år till totalt 3,5 miljoner kronor, varav ca 560 000 kronor till romska projekt. Det rörde sig om bidrag till bl.a. språkläger och språkkurser. Utskottet vill peka på institutets bedömning att genomförda revitaliseringsprojekt har bidragit till förstärkt gruppidentitet hos deltagarna och ökat förståelsen av och medvetenheten om den egna etniska gruppen.³

I detta sammanhang ska också nämnas att Språkrådet löpande ger råd i frågor om romska samt arbetar med svensk-romska ordlistor inom olika samhällsområden. Vidare anordnar Språkrådet och Skolverket sedan ett antal år ett årligt språkvårdsseminarium i romska. Seminariet vänder sig till bl.a. modersmålslärare i romska samt romska tolkar, översättare och författare.

Utskottet vill också lyfta fram att Forum för levande historia arbetar med att belysa frågor kring romers situation och antiziganism, bl.a. inom ramen för sin uppgift att främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen.

Sammanfattningsvis ställer sig kulturutskottet bakom strategin för romsk inkludering i de delar som berör utskottets beredningsområde. Det är angeläget att arbeta för att stärka romers språk och kultur och att detta arbete präglas av romsk förankring och delaktighet. Utskottet vill också lyfta fram den viktiga roll som det civila samhällets aktörer har i genomförandet av strategin.

Stockholm den 17 april 2012

På kulturutskottets vägnar

Gunilla Carlsson i Hisings Backa

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Christer Nylander (FP), Cecilia Magnusson (M), Anne Marie Brodén (M), Göran Montan (M), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Per Lodenius (C), Isak From (S), Peder Wachtmeister (M), Tina Ehn (MP), Lars-Axel Nordell (KD), Mattias Karlsson (SD), Lars Ohly (V), Agneta Gille (S) och Ellen Juntti (M).

³ Institutet för språk och folkminnen Årsredovisning 2011.

Avvikande mening

En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 (SD)

Mattias Karlsson (SD) anför:

Att romerna historiskt sett har varit utsatta för förföljelser och diskriminering är ett faktum som inte kan eller bör förnekas. Det kan heller inte förnekas att det förekommer negativa attityder mot romer i dag. Detsamma kan sägas om den judiska gruppen, men trots det ser situationen för den romska respektive den judiska minoriteten helt olika ut i dag. Detta talar i sin tur för att de sociala problem vi i dag ser inom den romska gruppen inte enbart kan förklaras med historisk förföljelse och diskriminering och att såväl regeringen som kulturutskottets majoritet därmed har gjort en alldeles för simplistisk analys av situationen.

Karl-Olov Arnstberg, professor i etnologi vid Stockholms universitet och en av de främsta experterna på romsk kultur, har vid flera tillfällen poängterat att de normer, attityder och värderingar som råder inom delar av den romska kulturen är en minst lika stor förklaring till romernas utanförskap som den upplevda och faktiska diskrimineringen.

Företeelser som misstro mot majoritetsbefolkningen och majoritetssamhället, hederskultur, parallell rättsuppfattning, parallellt rättssystem, barnäktenskap och strikta renhetslagar som begränsar de romska kvinnornas möjligheter att fullt ut delta i samhällslivet, måste beaktas för att man ska kunna få en mer komplett förståelse av den romska gruppens utanförskap och en strategi för att motverka dessa fenomen måste sätts för att detta utanförskap långsiktigt ska kunna lösas.

Tyvärr är detta perspektiv helt frånvarande i regeringens skrivelse och kulturutskottets yttrande. Utskottsmajoriteten nämner i inledningen av sitt yttrande vikten av att främja respekten för individens fri- och rättigheter. Sverigedemokraterna delar denna uppfattning, men vi befarar att ett helt kravlöst och okritiskt stöd av romernas kultur, identitet och grupprättigheter, genom bl.a. de satsningar på att stärka romska föreningar och organisationer, som nämns i yttrandet, kan komma att försvaga, snarare än stärka de individuella rättigheterna, inte minst för de romska kvinnorna.

Det finns stora språkliga, identitetsmässiga och kulturella skillnader mellan olika grupper av romer. Utnämmande av romerna som en nationell minoritetsgrupp baserar sig på att man haft en lång historisk närvaro i Sverige. Mot bakgrund av dessa två förutsättningar anser Sverigedemokraterna att det borde finnas skäl att reflektera över det rimliga i att även nyanlända romer, tillhörande grupper eller klaner som inte har någon historisk anknytning till Sverige, ska inbegripas i den nationella minoritetsstatusen. Vi beklagar att regeringens skrivelse och yttrandet från kulturutskottets majoritet helt saknar en problematisering av detta förhållande.

Särskilt yttrande

En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032 (S)

Gunilla Carlsson i Hisings Backa (S), Kerstin Engle (S), Per Svedberg (S), Christina Zedell (S), Isak From (S) och Agneta Gille (S) anför:

Romers levnadsvillkor är ofta mycket sämre än för befolkningen i övrigt. Det är av största vikt med insatser för att uppmärksamma och säkerställa romers rättigheter samt att dessa genomförs med romers delaktighet och romskt inflytande. Det är därför positivt att regeringen nu har tagit ett helhetsgrepp över romers situation och har lämnat en strategi på detta angelägna område. Vi menar dock att ytterligare och kraftfullare insatser än de som regeringen redovisar i strategin skulle behövas.

Regeringen anför i skrivelsen att utbildning är en av de viktigaste faktorerna för att långsiktigt åstadkomma förbättrade levnadsvillkor för den romska befolkningen samt vidare att arbete är ett centralt åtgärdsområde för att bryta romers utanförskap. Vi delar denna uppfattning och vill lyfta fram den betydelse som folkbildningen har. Folkbildningen kan bidra till ny och ökad kunskap och är också en plats att lära känna människor med andra bakgrunder, åsikter och värderingar. Folkbildningens aktörer kan bidra till att skapa en väg som leder till arbete och ökad framtidstro. Det är mot denna bakgrund som vi i vårt budgetförslag (mot. 2011/12:Fi240 av Håkan Juholt m.fl.) förslog en ökning av anslaget till folkbildningen med 60 miljoner kronor för att möjliggöra 1 000 nya helårsplatser på folkhögskolan, en utbildningsform som visar sig ypperlig för unga som har negativ erfarenhet av grundskolan och/eller gymnasiet.

Det är viktigt att demokratin utövas genom många vägar och på flera plan. Vi måste aktivt arbeta mot främlingsfientlighet och diskriminering. I dag är det många romer som diskrimineras och utsätts för antiziganism, något som givetvis inte är acceptabelt. Unga romer är särskilt prioriterade i regeringens skrivelse. Vi vill i det sammanhanget lyfta fram att vi i vårt budgetförslag också anslog totalt 40 miljoner kronor för ett nytt projekt ”Demokrati, kultur och mångfald” som skulle ta upp en rad aspekter inom områdena demokrati, kultur, mångfald, integration, internationalisering, kulturutbyte och unga människors delaktighet. Medlen skulle fördelas av Ungdomsstyrelsen och Statens kulturråd.